

Nr 102.

Av herr **Ström**, **Fredrik**, och herr **Petrén**, om ökade anslag till vissa lanthushållsskolor.

I underdånig framställning den 29 juni 1934 hade lanthushållsskolornas förening anhållit om Kungl. Maj:ts åtgärd för avhjälpande av vissa brister vid dessa skolor, gående i huvudsak ut på att till dem utgående statsunderstöd måtte ökas, så att vid skola med mera omfattande undervisning dels kunde anställas en tredje ordinarie lärarinna med full tjänstgöring, dels medel till avlönande av vikarie under semester bereddes. I samma syfte för egen del hade underdånig framställning ingått även från två särskilda skolor. Nu omordade önskemål voro för övrigt föremål för en motion i riksdagens 2:a kammare 1919 av W. Kant (nr 385). Jordbruksutskottet avstyrkte motionen under hänvisning till lantmannaskolorna, där undervisningen kunde »nöjaktigt uppehållas» med två lärare, och förbisåg den grundväsentliga olikheten i undervisningens art mellan de båda skolformerna, vadan motionen icke ledde till något resultat. De nu framställda önskemålen utgöra i huvudsak en upprepning av en 1928 till Kungl. Maj:t ingiven underdånig petition från samma förening, vilken behandlats av de utredningsmän, som 1928 fingo i uppdrag att yttra sig ang. »ordnande av den lägre lantbruksundervisningen» (Betänk. den 30 apr. 1930, s. 349).

I utlåtande över senast från lanthushållsskolornas förening ingivna framställning, som refereras i statsverkspropositionen under 9:de huvudtit. s. 117 ff., föreslår kungl. lantbruksstyrelsen, att, »därest anslag till en tredje lärarinna skulle utgå, detta borde ske endast till skolor som bedreve tillräckligt vidsträckt praktisk undervisning, bl. a. i mjölkhushållning, smådjursskötsel och nötkreatursskötsel». Styrelsen beräknar, att föreningens förslag om höjning av anslaget till skolorna »med ett belopp, motsvarande dels ordinarie lärarinnas löneförmåner för ytterligare en lärarinna vid alla skolor med undantag av dem som bedriva undervisning blott under en kort kurs (på 105 dagar) om året, skulle förutsätta en höjning av till skolorna utgående statsunderstöd på 56 000 kr.», och anser sig »under nuvarande statsfinansiella läge» icke kunna tillstyrka en så betydande höjning av anslaget, samt slutar med att föreslå en ökning å 22 000 kr., under förutsättning att 3:dje lärarinnan avlönas som extraordinarie och att förhöjt anslag utginge endast till skolor med längre kurs, då höjningen i statsanslaget för en skola med två längre kurser skulle stanna vid 1 250 kr. Lantbruksstyrelsen föreslår intet understöd för avlöning av semestervikarie. I årets statsverksproposition föreslås ingen höjning av statsanslaget för ifrå-

gavarande ändamål, och någon sådan proposition från Kungl. Maj:t lär ej heller senare vara att förvänta.

Vi anse emellertid nuvarande förhållanden så svåra, och effektiviteten av de uppostringar, som av staten, landsting och andra intressenter göras för lanthushållsskolorna, äventyras efter vår mening så allvarligt, att vi anse någon förbättring oundgänglig. De förslag, för vilka vi påkalla riksdagens uppmärksamhet, gå såväl med hänsyn till »det statsfinansiella läget» som av rent sakliga skäl ej så långt, som lanthushållsskolornas förening yrkat. Men vi finna å andra sidan obilligt att, som lantbruksstyrelsen i sitt utlåtande gjort, ifrågasätta, att den tredje lärarinnan, som måste ha samma utbildning och lika omfattande och viktig tjänstgöring som den andra, skall ha lägre minimiavlöning, än andra lärarinnan enligt nu gällande nådig kungörelse i ämnet åtnjuter.

Vi utgå från den övertygelsen — vilken synes delas av olika utredningar och de myndigheter, som ha med saken att göra — att kvinnoarbetet för det mindre jordbruket, vars intressen lanthushållsskolorna ha att tillgodose, socialt och ekonomiskt har ej mindre betydelse än mannens arbete, och att det förty är nödvändigt, att kvinnorna för de arbetsområden, som av ålder och efter sakens natur komma på deras lott, få en yrkesmässig utbildning i praktiskt och teoretiskt avseende, som motsvarar samtidens vetenskap och teknik.

Den kommitté, som 1911 avgav utlåtande rörande den lägre lantbruksundervisningen, vilket utlåtande efter vederbörlig behandling i riksdagen ledde till kungl. förordning med reglemente för lanthushållsskolor och nådig kungörelse angående anslag till dylika skolor, båda daterade den 29 juni 1912 (nr 118 och 120), förutsatte, att för kurser på 12 veckor skulle utom föreståndarinnan behövas blott *en* lärarinna, och statsunderstödet utmättes därefter. Genom nytt reglemente och kungörelse den 12 dec. 1919 (nr 853 och 854), grundade på den gångna tidens erfarenhet, utvidgades lanthushållsskolornas verksamhet på det sätt, att jämte kortare kurser på 105 dagar ($3\frac{1}{2}$ mån.) även längre kurser på 165 dagar ($5\frac{1}{2}$ mån.) skulle kunna inrättas med rikligare anslag, för två längre kurser på året sammanlagt 8 100 kr.; och på samma gång utvidgades undervisningsområdet så till vida, att för längre kurser undervisning i nötboskapsskötsel skulle vara obligatorisk, med föreskrift om att »skola, vid vilken hölles längre kurs, skulle vara förenad med ett mindre jordbruk med ladugård, svingård, hönsgård och trädgård».

I diskussionen om hithörande frågor förbises ej sällan, att det är en väsentlig skillnad mellan lantmannaskolors och lanthushållsskolors uppgifter och därav beroende organisation. Medan lantmannaskolan i huvudsak kan begränsas till teoretisk undervisning, ingår och måste i lanthushållsskolornas program ingå ett mångsidigt praktiskt arbete. En väsentlig del av denna skolas undervisning ges i sammanhang med det praktiska

arbetet, och de teoretiska lektionerna ha i sådana ämnen som matlagning med vad därtill hör, husdjurs- och trädgårdsskötsel samt kvinnoslöjd till uppgift att repetera och komplettera den undervisning, som givits i sammanhang med det praktiska arbetet. För det praktiska arbetet indelas eleverna i grupper eller »turer», så att t. ex. av 20 elever *samtidigt* en grupp sysselsättes med matlagning; en andra grupp med husdjursskötsel, d. v. s. utfodring, rengöring, mjölkning och mjölkens behandling samt skötsel av svin och fjäderfä; en tredje grupp (»yttre hushållet») med slakt och tillvaratagande av slaktprodukter, storbak och tvätt jämte mangling och strykning; en fjärde grupp med sömnad och vävning samt trädgårdsskötsel. Var eller varannan vecka övergå eleverna från en grupp till en annan. Till köksarbetet hör teoretisk undervisning i närings- och födoämneslära; till husdjursskötsel teoretisk undervisning rörande utfodring, husdjursraser och ärftlighetslära samt mjölkhushållning (med ystning och kärning); till trädgårdsskötsel hör redogörelse för olika slag av gagnväxter (och prydnadsväxter), deras sorter, plantering, vård och användning (konservering); till slöjden verktygslära och varukännedom. Det bör vara uppenbart, att *en* lärarinna omöjligen kan som sig bör leda arbete och undervisning i handgrepp samtidigt i flera grupper, som arbeta i olika lokaler. De till olika praktiska områden hörande teoretiska lektionerna givas *samtidigt* åt alla elever, och detsamma gäller även den teoretiska undervisning, som icke har omedelbar anslutning till praktiskt arbete, d. v. s. hälsolära och sjukvård, barnavård, hemvård, bokföring. Undervisning i sistnämnda ämnen fördelas efter omständigheterna mellan föreståndarinnan och de olika lärarinnorna. Till föreståndarinnans arbetsområde komma, jämte det hon liksom de två andra lärarinnorna undervisar en grupp i praktiskt arbete med tillhörande teori samt i vissa rent teoretiska ämnen, hela anstaltens ekonomi och räkenskaper samt en vidlyftig korrespondens.

Av det nu sagda framgår, att när det ibland talas om »parallellundervisning», detta uttryck kan leda till missförstånd. Med »parallellavdelning» menas i folkskolor och läroverk uppdelning av en »klass» på t. ex. 60 lärjungar i två avdelningar, som samtidigt arbeta i olika rum med olika lärare, men med *samma arbetsprogram*. Någon sådan parallellundervisning kan *icke* förekomma i en lanthushållsskola, som naturligtvis i regel har blott *ett* kök, *en* ladugård, *ett* hönshus, *en* tvättstuga o. s. v. Till undvikande av missförstånd borde allt tal om »parallellundervisning» vid lanthushållsskolorna undvikas. Endast i handarbete (sömnad och vävning) kan verklig parallellundervisning förekomma med två lärarinnor för olika avdelningar, som arbeta samtidigt. På det viset måste emellertid den praktiska undervisningen i kök, ladugård o. s. v. reduceras betydligt, och det bleve snarare en slöjdskola än en lanthushållsskola, vilket icke kan vara meningen.

Vid tillämpning av gällande reglemente är behovet av lärarinnor egentligen oberoende av elevantalet och i väsentlig mån beroende av under-

visningens krav och därav följande uppdelning i olika arbetsgrupper. Enligt gällande reglemente får för övrigt elevantalet ej överstiga 24, en begränsning som vi med hänsyn till dessa skolors egenart finna synnerligen välbetänt.

När genom 1919 års reglemente och tillhörande kungörelse möjlighet bereddes att i st. f. eller jämte kortare kurser på 105 dagar ge längre sådana på 165 dagar, motiverades denna ändring i lanthushållsskolornas organisation med att, enligt vad erfarenheten givit vid handen, dessa korta kurser med en mångfald av ämnen ej kunde ge önskvärt resultat. Från national-ekonomisk synpunkt måste det emellertid även anses som mindre god hushållning att med blott *en* längre kurs om året låta lokaler och materiel stå oanvända halva året. Det är också i fråga om föreståndarinnor och lärarinnor omöjligt att på ett tillfredsställande sätt ordna deras anställning och sörja för pensionering, om de ej kunna anställas för *helår*. Lanthushållsskolornas arbetsår, 1 november—31 oktober, gör det omöjligt att med kortare anställning i lanthushållsskolan kombinera fast anställning på annat håll. Fast anställning kunna åter endast de skolor bjuda, som ha antingen två långa eller tre korta kurser. Personalens ställning i andra lanthushållsskolor blir sämre än vid extraläraresystemet i de allmänna läroverken, som åtminstone förutsätter några ordinarie fasta platser. I våra förslag förutsättes fast anställning för år med hel tjänstgöring för föreståndarinna och två lärarinnor.

Av landets 39 lanthushållsskolor är det f. n. blott nio som ha två långa kurser årligen (Apelryd, Benninge, Borghamn, Hälsingegården, Kumlan, St. Segerstad, Storgården vid Rimforsa, Strömsör och Uddeholm); med dessa bör emellertid i fråga om behovet av tredje lärarinna likställas Vackstanäs, som årligen har en lång kurs på 41 veckor och fr. o. m. i år torde få statsanslag för två längre kurser. Av dessa tio skolor ha blott 7 (Apelryd, Hälsingegården, Kumlan, Rimforsa, Strömsör, Uddeholm och Vackstanäs) i överensstämmelse med gällande reglemente eget jordbruk och ladugård. Att så få skolor ha ladugård och jordbruk, beror utan tvivel huvudsakligen på lanthushållsskolornas i allmänhet svaga ekonomi. Att av nämnda 7 skolor 5 även nu kunna hålla sig med tredje lärarinna, möjliggöres blott genom gåvomedel, skuldsättning och ytterlig sparsamhet i fråga om andra utgifter och bevisar blott att dessa skolors styrelser funnit det omöjligt att på tillfredsställande sätt sköta undervisningen utan tredje lärarinna. I det sydligaste Sverige anse visserligen några skolstyrelser undervisning i nötboskapsskötsel onödig, enär efter ortens arbetsförhållanden kvinnor ej arbeta i ladugården, medan å andra sidan hushållningssällskapen i mellersta och norra Sverige (fr. o. m. Värmland, Västmanland och Uppland) anse praktisk undervisning i ladugårdsskötsel nödvändig. Under sådana förhållanden inskränka vi oss nu till yrkande på statsunderstöd för tredje lärarinna till de 7 skolor, som med två längre kurser om året ha egen ladugård

och eget jordbruk, emedan enligt vår mening endast med dylik organisation undervisning i nötboskapsskötsel kan bära sådan frukt, att understöd till tredje lärarinna bör anses fullt motiverat. Man kan förutsätta och hoppas, att med tiden antalet sådana lantbruksskolor, som vi anse böra i första rummet understödjas, skall växa, och när vi i angivet syfte föreslå ökning av statsanslaget, är det även i syfte att för skolor föranleda övergång till dessa bättre former. Att, på sätt gällande reglemente föreskriver, sörja för bostad med bränsle för tredje lärarinnan kan efter vår mening överlåtas åt skolstyrelserna. Att anskaffa jordbruk och ladugård med inventarier bör tillkomma ortens landsting, hushållningssällskap och andra intressenter. De skulle lättare kunna underkasta sig engångsutgifter för anskaffande av jordbruk och ladugård med tillhörande inventarier, om deras bidrag ej behövde i samma utsträckning som nu tagas i anspråk för löpande utgifter. För ändamålet behövs icke några större ladugårdar: det kan räcka med 4—6 kor och ett jordbruk på 5—10 hektar.

En allmän uppfattning, som understrykes av sakkunnige och som vi fullt ut dela, är, att lantmannaskolor och lantbruksskolor för att fylla sitt ändamål böra organiseras som *självständiga anstalter* utan närmare förbindelser vare sig sinsemellan eller med folkhögskolor. Utom av andra skäl motiveras en dylik uppfattning även därav, att bildningssökande i vårt land ha en beklaglig benägenhet att till egen skada föredraga undervisning i bokliga ämnen framför undervisning i praktiskt arbete, vilket gärna medför att av två sammankopplade läroanstalter den mera praktiskt betonade kommer till korta vid konkurrensen om elever. Det erbjuder också stora svårigheter att vid sammankoppling i fråga om lokaler, materiel och lärarekrafter rättvist fördela kostnaderna mellan de olika anstalterna. En sammankoppling med folkhögskolorna är så mycket mindre lämplig, som folkhögskolor och lantbruksskolor lyda under olika överstyrelser och ha sina statsanslag under olika huvudtitlar i riksstaten.

I nu gällande kungörelse om understöd till lantbruksskolor fordras bl. a., att »inom orten tillskjutes ett belopp, som med inberäkning av elevavgifter uppgår minst till det belopp, varmed statsunderstödet till kursen överstiger grundanslaget»; det betyder, att för två längre kurser med statsunderstöd å sammanlagt 8 100 kr. ortsbidrag måste uppgå till minst 3 600 kr. (d. v. s. 8 100 — 4 500). Om statsanslaget efter vårt yrkande höjes, för att en tredje lärarinna skall kunna anställas, torde nuvarande ordning, att mot visst statsunderstöd kräves visst ortsbidrag, i princip böra bibehållas, och det så att statsunderstöd och ortsbidrag komma till varandra i ungefär samma förhållande, som nu är föreskrivet. Detta kan lämpligen ske så, att i nuvarande kungörelse den 15 dec. 1919 om »statsunderstöd till lantbruksskolor»: 854, § 1 införes ett nytt moment 3 av följande innehåll: »för två längre kurser under läsåret vid fristående skola med egen ladugård och eget jordbruk, samt med utom föreståndarinnan två fast anställda lärarinnor 9 800 kr., varav

i grundanslag för båda kurserna tillsammans 5 400 kr.» (nuvarande mom. 3 blir mom. 4). Skillnaden mellan statsunderstödet och grundanslaget blir då 4 400, vilket belopp kräves som ortsbidrag, och skolans inkomster höjas i förhållande till nuvarande belopp med $9\ 800 - 8\ 100 = 1\ 700$ kr. i statsbidrag och $4\ 400 - 3\ 600 = 800$ kr. i ortsbidrag. Dessa höjningar tillsammans motsvara kontanta lönen för en 3:dje lärarinna eller 2 500 kr.

Lanthushållsskolornas förening ifrågasatte även statsunderstöd å 600 kr. för avlöning åt semestervikarie. Semester kan naturligtvis komma i fråga för föreståndarinnor och lärarinnor blott vid skolor som ha två långa kurser å sammanlagt 11 månader, alltså för 10 skolor. Beräknas ledighet inom löpande kurser för ett år till 6 veckor, med hänsyn därtill att en del av den från elever fria tiden mellan kurserna upptages av inventering och reparationsarbeten, skulle, om semestervikarie avlönades efter samma skala som ordinarie lärarinna, därtill åtgå för varje lärarinna (resp. föreståndarinnan) kr. 340:90, således för 3 sammanlagt 1 022 kr. Då emellertid erfarenheten visar, dels att under *kortare tider* undervisningen kan bestridas av två lärarinnor, dels att vikarie ej behöver avlönas efter samma skala som ordinarie lärarinna, stanna vi i vårt yrkande vid sammanlagt 600 kr., som föreningen föreslagit. Att lanthushållsskolans föreståndarinna och lärarinnor även under löpande kurs få någon tids ledighet (deras semester blir i alla fall betydligt kortare, än den lärarpersonalen vid andra skolor har), är så mycket mer nödvändigt, som deras tjänstgöring är synnerligen ansträngande, den stannar i regel varken vid 8 eller 10 timmar om dagen (med full ledighet blott var tredje söndag). Fördelas dessa 600 kr. på stats- och ortsbidrag efter ungefär samma norm, som i övrigt är gällande, bör (med någon utjämnning av siffrorna) understödet i statsbidrag utgöra 400, i ortsbidrag 200 kr. Detta skulle föranleda en ytterligare höjning av statsunderstödet med 400 kr. till 10 200 kr. och en höjning av grundanslaget till 5 600 kr.

Någon ökning av statsanslaget till vikariatarvoden lär icke vara erforderlig, då sannolikt blott två nya lärarinnor på ordinarie stat skulle tillkomma och hela statsanslaget till lanthushållsskolor rubriceras som »förslagsanslag».

Någon ökning av förslagsanslaget till ålderstillägg kan icke under de närmaste åren komma i fråga. Där förut tredje lärarinna på ordinarie stat finnes, har hon redan rätt till ålderstillägg. Nyanställd lärarinna kommer först efter 5 år i åtnjutande av sådant. Däremot behöves visserligen någon ökning av anslaget till dyrtidstillägg. Av de ifrågavarande sju skolorna torde hittills fem haft ordinarie tredje lärarinna med full tjänstgöring under hela året. Att nu på förhand noga beräkna erforderlig höjning av anslaget till dyrtidstillägg låter sig naturligtvis icke göra, innan riksdagen fattat beslut om dyrtidstillägg för nästa budgetår, och torde ej vara behöfligt, då det är fråga om ett förslagsanslag. Det gäller sannolikt blott två nyanställda lärarinnor, och vi uppföra i sammanräkningen nedan förslagsvis 700 kr.

En mindre höjning av statsanslaget behöves även för »ökat understöd» under förutsättning, att sådant fortfarande kommer att utgå med 5 % av statsunderstödet. Om detta sålunda höjes från 8 100 till 10 200 kr., d. v. s. med 2 100 kr., gör det för 7 skolor $7 \times 2\,100 = 14\,700$ kr. En ökning med 5 % å detta belopp utgör 735 kr. För ökat understöd förutsättes icke ordsbidrag. Då emellertid »ökat understöd» beräknas å för ett läsår beviljat statsunderstöd, men utbetalas först under följande budgetår, inverkar förutsatt »ökat understöd» icke på 1935—36 års stat.

De av oss under olika rubriker yrkade höjningarna i statsunderstöd för budgetåret 1935—36 utgöra:

till tredje lärarinna med fast anställning och hel tjänstgöring vid	
7 skolor, 7 (9 800 — 8 100 = 1 700 kr.)	11 900 kr.
till semesterarvode, 7×400 kr.	2 800 »
» dyrtidstillägg	700 »
	15 400 »
	eller sammanlagt till 15 400 kr.

I anslutning till vad ovan anförts hemställa vi sålunda, att riksdagen behagade besluta,

att vid fristående lantbruksskolor med egen ladugård och eget jordbruk samt två längre kurser om året skola utom föreståndarinna fast anställas två lärarinnor med full tjänstgöring och stadgad minimiavlöning;

att vid sådana skolor föreståndarinna och lärarinnor skola under ett års löpande kurser åtnjuta var och en sammanlagt minst sex veckors semesterledighet;

att det i statsverkspropositionen upptagna förslagsanslaget till lantbruksskolor i sammanhang härmed skall höjas från 300 000 kr. med 15 400 kr. till 315 400 kronor.

Stockholm den 22 januari 1935.

Fredrik Ström.

Alfred Petrén.